

de hortus

jaarverslag
2023

inhoud

vooraf

- 3 Voorwoord van directie
- 4 2023 in cijfers
- 6 Missie, visie en strategie

plek

- 8 Tuin en collectie
- 9 De programmering
- 10 Meekijken met...

platform

- 12 Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen
- 13 Klimaatlessen
- 14 Adopteer een plant

projecten

- 16 Groen traineeship
- 17 Terugblik Klimatenkas
- 18 Waterproject TU Delft
- 19 Van dansmug tot springstaart

“van heinde en verre kwamen de 25 koppels.”

meer lezen? ga naar pagina 26

personeel

- 21 Personeelsvertegenwoordiging
- 22 Ontwikkelingen personeelszaken
- 23 De raad van toezicht

pecunia

- 25 Bezoekers
- 26 Zaalverhuur
- 27 Financiële terugblik
- 28 Vriendenvereniging

Het jaar 2023 viel klimaattechnisch in twee delen uiteen: een droge eerste helft en een natte tweede helft. En dat betekende natuurlijk vooral iets voor onze planten, maar ook voor onze bezoekersaantallen.

In april en mei was het lang mooi weer, zonder regen, dus moesten we onze planten regelmatig water geven en trokken we veel bezoekers. In de zomer en in de maanden oktober, november en december viel er zoveel regen, dat sommige zomer- en winteravonden letterlijk in het water vielen en de bezoekersaantallen achterbleven. Uiteindelijk hebben we, dankzij het goede voorjaar, wel een bezoekersrecord gebroken: we ontvingen in 2023 bijna 240.000 bezoekers. Daarnaast bijna 6500 bezoekers bij Museumnacht en 5500 voor evenementen van zaalverhuur, dus dat brengt het totaal op ruim 250.000. Een prachtig resultaat!

Verder stond dit jaar vooral in het teken van de voorbereiding op 2024, namelijk de sluiting en de verbouwing van de Drieklimatenkas, die Klimatenkas zal gaan heten. Die was tweeledig: de voorbereiding voor het project zelf, en de voorbereiding voor wat dit betekent voor de rest van de tuin, die gewoon open blijft en die we zo aantrekkelijk mogen willen presenteren aan onze bezoekers.

Om met het laatste te beginnen: we hebben extra collecties voorbereid en ingeplant, zoals tulpen en dahlia's. We hebben de carnivoren verhuisd en een prachtig nieuw carnivorenvak met wateropslag gerealiseerd. We hebben extra tentoonstellingen en exposities voorbereid. En we hebben nagedacht over 1000 praktische dingen: hoe loopt de educatieroute nu de tropische kas dicht gaat, waar slaan we het meubilair voor verhuuringen na sluitingstijd op, hoe zorgen we ervoor dat het bouwhek mooi en aantrekkelijk is en bij de Hortus past? We hebben natuurlijk ook heel hard gewerkt aan de vernieuwing van de Klimatenkas. Het uitvoerend ontwerp is gerealiseerd, we hebben de omgevingsvergunning gekregen, er zijn contracten met bouwpartners getekend, materialen zijn besteld en de verhuizing van vele planten is voorbereid. En er is weer flink geworven. We zijn heel blij met de bijdragen die we o.a. van de gemeente Amsterdam, het Cultuurfonds, de Provincie Noord Holland en een aantal anonieme fondsen hebben gekregen. En ook met de vele particulieren die een plant adopteerden naar aanleiding van onze 'Adopteer een plant'-campagne.

Door de fikse investeringen die we op alle vlakken hebben moeten maken voor 2024, hebben we ondanks de goede bezoekersinkomsten een negatief resultaat over 2023. Ook de aanzienlijke stijging in personeelskosten door de CAO-verhogingen droeg daaraan bij. Een gedeelte zullen we onttrekken aan een bestemmingsreserve die we eerder hiervoor opbouwden, en een gedeelte uit de Algemene Reserve.

Wij zien ernaar uit om in 2024 weer vele bezoekers te verwelkomen die we inspireren met en laten leren over planten. Zodat ze beseffen hoe belangrijk planten zijn voor het leven op aarde – en daar hopelijk naar gaan handelen.

En daarnaast gaan we ervoor zorgen dat onze bezoekers niet alleen alles over planten, maar ook alles over klimaat en biodiversiteit kunnen leren in de nieuwe Klimatenkas. Een prachtige doelstelling, waar we ons vol op storten in 2024.

Carlien Blok, directeur

Carlien Blok

de hortus in cijfers

feitjes

239

Klassen uit basis- en voortgezet onderwijs bezochten de Hortus

25

Bruiloften werden gevierd in de tuin

78
Medewerkers in dienst

5567
Bezoekers besloten events (diner, huwelijk etc.)

75
Vrijwilligers betrokken

online community

47.021

Instagram volgers

22.808

Facebook volgers

3.196

LinkedIn volgers

18.043

Nieuwsbrief abonnees

2.423

TikTok volgers

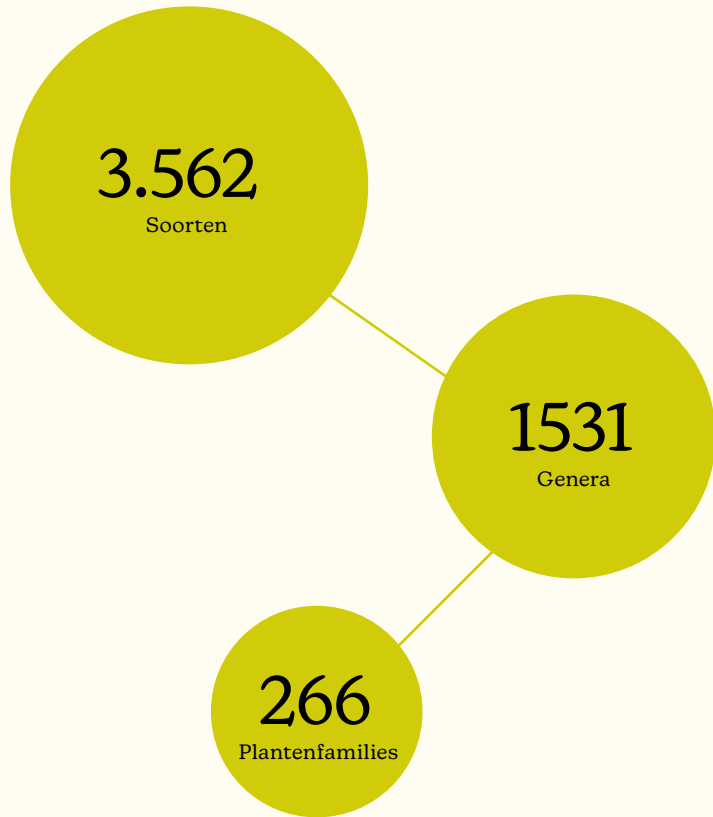
bezoekers

Bezoekers die online of via de entree een kaartje kochten, met hun Vriendenkaart binnen kwamen of met hun klas of school de Hortus bezochten.

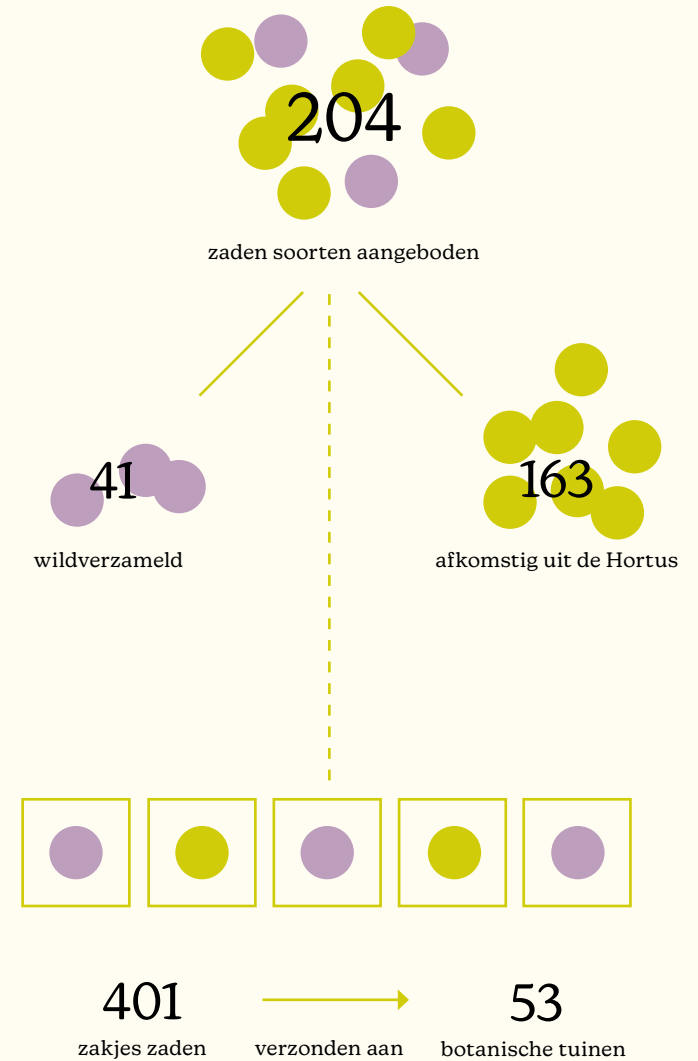
2023	239.398	52 weken geopend
2022	212.465	48 weken geopend
2021	94.361	30 weken geopend
2020	99.054	38 weken geopend

de hortus in cijfers

collectie

index seminum

ga anders naar buiten

Bij de Hortus vinden we dat mensen goed voor de aarde moeten zorgen. Biodiversiteit en balans in de natuur zijn onmisbaar voor het leven op aarde. De Hortus is als botanische tuin een plek en platform, toegankelijk voor iedereen die meer wil weten over planten. Ondanks dat je middenin de stad bent, bevind je je meteen in een andere wereld zodra je door de toegangspoort van de Hortus bent. De harmonieuze omgeving zet je zintuigen open, de schoonheid van onze tuin zet aan tot bewuste waarneming. Op het moment dat die beleving plaatsvindt, bieden wij kennis: de Hortus geeft betekenis aan wat je ziet. Deze kennis laat je anders naar planten kijken. Geïnspireerd ga je de Hortus weer uit en beseft je wat het belang van planten op aarde is - en ga je daar hopelijk naar handelen.

Titel beeld

merkwaarden

harmonie, schoonheid en inspiratie

plek en platform

De Hortus is een plek én een platform: voor inspiratie, een plek die je zintuigen prikkelt op het snijpunt van beleving en kennis en waar je het belang van planten voor leven op aarde voelt of beseft.

missie

De Hortus Amsterdam wil mensen van alle leeftijden inspireren door ze de schoonheid en diversiteit van planten te laten zien en zo hun kennis over planten te vergroten. Wij dragen er aan bij dat mensen het belang van planten voor leven op aarde beseffen en daar naar gaan handelen.

visie

De Hortus Botanicus Amsterdam is een botanische tuin waar je anders naar buiten gaat dan je naar binnen kwam. Het eeuwenoude cultureel erfgoed biedt een harmonieuze

plek, waar mensen de schoonheid van planten op verschillende manieren ervaren en wij ze laten begrijpen wat ze waarnemen. Met haar rijke historie en veelzijdige collectie vormt de Hortus het ideale platform voor de dialoog over planten en de onmisbare rol die zij op aarde innemen.

strategie

De strategie voor de komende jaren hebben wij opgehangen aan 5 speerpunten die allen met een p beginnen. In de komende hoofdstukken van dit jaarverslag behandelen we de plek, het platform, personeel & organisatie, pecunia en projecten, waaronder de vernieuwing van de Klimatenkas. •

plek

Palmenkas

tuin en collectie

nieuwe collecties

Voor de vernieuwing van de kas moest er een nieuwe plek gevonden worden voor het carnivorenperk: een thema dat niet mag ontbreken in een botanische tuin. Die plek is gevonden tegen de warme zuidgevel van het Hugo de Vriesgebouw en is gerealiseerd door Vosse Natuurlijke Tuinen. Onder het perk is een regenwateropslag van 10.000 liter ingebouwd. De rand bestaat uit een 80 cm hoge muur van tufsteen, met daarbovenop een veenmoeras van 20 cm diep met een zeer uitgebreide en gedetailleerde collectie van overwegend Noord-Amerikaanse carnivoren. Deze tentoonstelling overtreft het eerdere carnivorenperk ruimschoots. Daarmee heeft de Hortus er een volwaardige attractie bijgekregen, die vooral voor kinderen maar zeker ook voor volwassenen erg interessant is!

bijzondere erfenis

In november en december is een aantal keer een bezoek gebracht aan de collectie van wijlen Koos Wubben, een van de bekendste orchideeënkwekers van Nederland. Hij heeft zijn plantmateriaal gratis beschikbaar gesteld aan botanische tuinen, waaronder de Hortus. Wij hebben gekeken welke soorten de ont-

wikkeling van onze nieuwe tropische kas ondersteunen en uiteindelijk zijn er 110 nieuwe soorten aan onze collectie toegevoegd.

collectiespecialisten

In 2023 zijn drie personen aan de slag gegaan in de nieuwe functie van collectiespecialist. Deze functie behelst zowel de botanische en thematische ontwikkeling van een collectie als ook de fysieke verzorging van planten. Zo komen aspecten samen die voorheen gescheiden waren tussen de collectiebeheerder en de tuinmedewerker. Ook worden de thema's waarin de Hortus zich verdiept, beter verdeeld over het team. Enerzijds is de Hortus daardoor beter in staat zich te specialiseren in bepaalde onderwerpen. Anderzijds zorgt het voor meerstemmigheid waardoor vak-kennis zich beter kan ontwikkelen. Juist bij een kleine maar functioneel diverse organisatie als de Hortus, die graag wordt gezien als kennisinstituut, past deze 'gedestratificeerde' insteek. De drie collectiespecialisten houden zich bezig met respectievelijk klimaat & biodiversiteit, de Kaapse collectie en de tropische collectie. Die laatste twee onderwerpen worden uitgewerkt voor de vernieuwing van de Klimatenkas.

Het werken met oproepkrachten voor week-einde-diensten heeft zijn vruchten afgeworpen: de bezetting in het team doordeweeks is veel stabielier omdat er geen compensatie meer hoeft worden opgenomen. We zijn van een groep van 2 personen naar 3 personen gegroeid, zodat het makkelijker is het week-eind-rooster jaarrond te vullen.

uitwisseling en kennisontwikkeling

Met de collectiespecialisten is er dit jaar een grotendeels nieuw team komen te staan voor het ontwikkelen en onderhouden van de tuin en de collectie. Het team is in korte tijd klaargestoomd voor deze taak door een adequaat netwerk en referentiekader op bouwen in het vakgebied en door verbinding te maken tussen de kennis van binnen en van buiten de Hortus. Dit hebben we gedaan door uitwisselingen op te zetten en door deel te nemen aan cursussen en symposia in binnen- en buitenland. Op een minisymposium heeft ieder zijn/haar belangrijkste leerpunten van de uitwisselingen intern gedeeld. Deze inspanningen hebben ook hele praktische inspiratie opgeleverd, bijvoorbeeld voor keuzes over groeimedia, interne communicatie rondom de opkweek en het gebruik van bepaalde gereedschappen.

Voor de ontwikkeling van de Kaapse collectie zijn we op bezoek geweest bij o.a. Merrigum in Neer (L), de botanische tuinen van Bonn en

Düsseldorf en de National Botanic Garden of Wales. Ook wordt er samengewerkt met een teeltspecialist die ons helpt om op een wetenschappelijke manier te begrijpen hoe onze teelten functioneren en welke behandeling gewenst is. Voor de ontwikkeling van de tropische collectie is wederom samengewerkt met de cursus Tropische Plantenfamilies, zijn we op werkstage geweest bij Burgers' Bush en Royal Botanic Gardens in Kew. Voor het ontwikkelen van het thema Klimaat en Biodiversiteit zijn contacten gelegd met de stads-ecologen, heempark de Braak in Amstelveen en diverse kwekers van inheemse planten.

Ook voor het algemene tuin & collectiewerk in botanische tuinen zijn we naar Kew gegaan. Daarnaast neemt een van ons deel aan de veelzijdige Qualifizierungskurs Gärtnerin im Botanischen Artenschutz van het Duitse Verband Botanischer Gärten. Maar ook dichterbij huis: cursus vaste planten bij de collega's in Utrecht, een symposium over de Japanse Duizendknoop in Amsterdam.

Het jaar begon met een cursus gereedschapsonderhoud bij Wiltfang in Maartensdijk en werd afgesloten met de eerste lesdag van de snoeicursus met Utrecht, voor iedereen. Bovendien hebben alle nieuwe medewerkers de online basiscursus RHS2: Principles of Horticulture van de Engelse benchmarkorganisatie Royal Horticultural Society gevolgd. •

De tuin en de seizoenen waren leidend in de programmering van 2023. Themarondleidingen waren er evenals voorgaande jaren het hele jaar door, aansluitend op de collectie en jaargetijden. Ook de Zomeravonden, Museumnacht en Hortus by Night kwamen terug en bleken opnieuw succesvol. Een terugblik op het programma in 2023.

de programmering

Het jaar begon rustig, maar met de ontwakende tuin kwam ook de programmering op gang. Om de lente te vieren werd het voorjaar afgetrapt met de Hortus Lentedagen. In dit seizoen doken we de bodem in – letterlijk en figuurlijk. In een Botanische Collegetour keken we naar wat er eigenlijk gebeurt onder onze voeten. Te gast waren onder andere de makers van de film *Onder het Maaiveld*, ecooloog Martijn Bezemer (Universiteit Leiden) en Dr. masharu, oprichter van het Museum van Eetbare Aarde. De winkel pakte uit met producten voor een gezonde bodem en aansluitend op het thema was er een rondleiding over ecologisch tuinontwerp. Voor de jongere bezoeker was er een speurtocht door de tuin over de (w)ondergrondse wereld en een workshop wormenhotel bouwen.

Terwijl de tuin steeds groener en weelderiger werd kwamen ook de Zomeravonden weer in zicht. In de maanden juli en augustus konden

bezoekers extra lang van de tuin en kassen genieten. De Hortus was elke donderdag en zondag geopend tot 21:00 uur. In het Hortuscafé konden mensen op het beschaduwde terras genieten van een zomerse cocktail of van een heerlijk vers en biologisch diner.

Met de Pride vierde de Hortus de diversiteit in het plantenrijk en daarbuiten: bezoekers konden deelnemen aan een queer speeddating sessie in de Palmenkas. Daarnaast was er een nieuwe Botanische Collegetour over gender & taxonomie: wat houdt gender eigenlijk in en hoe zien wij mensen dat? En wat betekent gender in het plantenrijk? Te gast waren onder meer Marnel Scherrenberg (voormalig collectiebeheerder Naturalis) en Geertje Mak (Prof. Dr. Gender History aan de UvA). Een aansluitende themarondleiding stond eveneens in het teken van (gender)diversiteit in het plantenrijk. De nazomer is hét moment voor plukken en oogsten en dus stond de Hortus in het teken

van Hortus Oogstdagen: ideale tuingereedschappen in de Hortuswinkel voor een waar oogst- en plukfestijn en verschillende workshops en cursussen, waaronder een tweedaagse en zeer succesvolle wildplukcursus.

Tot slot ging de Museumnacht 2023 over 'Plants Inspire People'. In de tuin en kassen kon het Museumnacht-publiek ontdekken op welke (soms onverwachte) manieren mensen zich laten inspireren door het eindeloos gevarieerde plantenrijk. Er was een erg populair 'geurpad' door de tuin, mensen leefden zich uit in een *natural dye* workshop en konden zich laten verrassen door een spannende (zeewier)proeverij in de Oranjerie. De Palmenkas was ingericht als muzieklounge, waar bezoekers zich even konden terugtrekken uit de drukte. Hortus by Night sloot het jaar feestelijk af: van 21 december tot en met 7 januari kon het publiek tot 22:00 uur van de tuin en kassen genieten. Bij de Oranjerie was een gezellig kampvuur met een verhalenverteller. In de kassen was een nachtbloeiervoorstelling te bewonderen en de tuin leende zich perfect voor een romantische avondwandeling. Het licht werd dit jaar ontworpen en verzorgd door Tim Vermeulen.

We zijn trots op de programmering van 2023 en de nauwe aansluiting met de tuin en de collectie. Een inhoudelijk en mooi programma waar ongetwijfeld veel bezoekers iets van hebben opgestoken. •

mekijken met

coördinator van de
vrijwilligers tuin en collectie
ineke aker

Zonder vrijwilligers, géén Hortus. Van iedereen die er werkt, doet het merendeel dat onbetaald - het is dan ook een van de mooiste plekken van de stad om te werken. Ineke Aker begon in augustus van dit jaar als coördinator van de vrijwilligers Tuin en Collectie. Dat is de afdeling die zich bezighoudt met alles wat groeit en bloeit in de Hortus.

Een heel diverse groep, noemt Ineke het, van zo'n twintig mensen. "En dan zijn er ook nog veel vrijwilligers bij andere onderdelen van de tuin. In de winkel bijvoorbeeld, of bij de afdeling educatie. Maar de groep die ik coördineer heeft een duidelijke passie: de tuin."

En die passie mag dan gedeeld zijn, voor iedereen is het ook weer anders. Ineke: "Er is iemand die álle ins en outs weet van pelargoniums. Die komt één keer in de twee weken en die gaat daar dan helemaal in op. De groep bestaat voornamelijk uit pensionado's, maar we hebben ook iemand die nog studeert. Allemaal zijn ze enorm gemotiveerd om goed voor de tuin te zorgen."

In elk seizoen is het werk ook anders. In de lente en de zomer is het wieden geblazen, in de herfst komt de harkploeg in actie om de paden bladvrij te houden. Ondertussen stort de vlinderbrigade zich het hele jaar door op wat fladdert of moet gaan fladderen. Van rups tot pop tot vlinder, er wordt liefdevol en onbetaald op toegezien.

Ineke: "Nieuwe vrijwilligers vragen we altijd: 'Waarom wil je dit doen?' Ook dat verschilt weer enorm. Sommigen vinden het werken in de tuin rustgevend. En anderen komen juist om te leren. Dat gaat vanzelf, in de pauzes gaat het veel over de planten, dus dan doe je wel kennis op hoor." Ineke fungeert als schakel tussen het betaal-

de tuinteam en de vrijwilligers. Die eerste groep denkt na over wat er moet gebeuren, de tweede groep gaat over de uitvoering. "In het voorjaar is er een tevredenheidsonderzoek geweest. Weet je welk cijfer vrijwilligers hun werkgeluk gaven? Een 8,1. En dat merken we: als ze hier eenmaal werken, dan blijven ze vaak lang. En nieuwe vrijwilligers dienen zich continu aan. We hebben het voor het kiezen!"

“van rups tot pop tot vlinder, er wordt liefdevol en onbetaald op toegezien”

Dat was wel even anders in de zorg, waar Ineke hiervoor werkte. Nu bestiert ze - naast haar werk bij de Hortus - ook nog in de Familietuin, een tuin voor mensen met een zorgvraag. "Van een tuinman in de Hortus kreeg ik daarvoor onlangs een plantje mee: een ruig klokje. Meteen geplant natuurlijk: de eerste kruisbestuiving tussen mijn twee tuinen. En vast niet de laatste." •

platform

nederlandse vereniging voor botanische tuinen

De Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen (NVBT) is een koepelorganisatie en telt 27 tuinen verspreid over heel Nederland. Samen zien zij het als hun missie om een bijdrage te leveren aan het behoud van biodiversiteit van planten in het kader van een duurzame wereld. Om deze missie te realiseren committeren de leden zich aan NVBT criteria over het beheer van de plantencollecties en de wijze waarop deze worden ingezet (onderzoek, educatie, etc.). De tuinen weten precies wat er in de collectie zit en wisselen ook zaden met elkaar uit.

In de Nederlandse Vereniging voor Botanische Tuinen (NVBT) hebben we zoals gebruikelijk een actieve rol gehad, zowel in het bestuur als in het Collectiebeheerdersoverleg (CBO). Zo hebben we voor de NVBT-dag op 22 september, waar medewerkers van alle leden waren uitgenodigd, meegeholpen met het uitdenken van het concept en hebben we de organisatie van het symposiumprogramma op ons genomen.

In het bestuur van de vereniging heeft collectiebeheerder Sarina Veldman het stokje overgenomen van hoofd tuin & collectie Reinout Havinga, die na 8 jaar is afgezwaaid. Ook in de Duitse vereniging (VBG) zijn we dit jaar actief geweest, met een presentatie over de nieuwe online Index Seminum van BGCI om het verkeer op dit platform te stimuleren.

Eind 2022 zocht de Hortus een stagiair(e) wetenschapscommunicatie. Deze rol werd in februari 2023 uiteindelijk vervuld en bij die stage hoorde een uitdagende en leerzame opdracht: het bedenken, ontwikkelen en uitschrijven van een biologielessenreeks. Voor de Hortus is wetenschapscommunicatie van groot belang: het op een toegankelijke manier naar buiten brengen van plantenverhalen is een primair doel van de botanische tuin, ook voor het onderwijs.

klimaatlessen

planten zijn cool

Het idee achter de videoreeks is om kijkers te laten inzien hoe belangrijk planten zijn (voor het leven op aarde). Maar ook: om hen te laten zien hoe 'cool', mooi en bijzonder planten zijn. Door te inspireren met voorbeelden van slimme plantentrucjes en bewonderingswaardige overlevingsstrategieën, wordt de plantenwereld inzichtelijk gemaakt. De kijker leert waarom planten zo divers zijn en waarom ze eruitzien zoals ze eruitzien. Per video worden verschillende plantmechanismen behandeld en wordt het belang van soortenrijkdom onderstreept.

drie klimaten

De videolessen versterken de educatieve rol van de Hortus en dragen bij aan de verbreding van deze rol buiten de poort. De collectie van

de Hortus staat voortdurend centraal in de video's. Thema's worden behandeld aan de hand van drie verschillende klimaten uit de Klimatenkas: de tropen, de Kaap en de woestijn. Per klimaat zijn er vier filmpjes. Stagiair Ruben schreef 15 scripts uit, waarvan er uiteindelijk - na wat overlap en samenvoegingen - 12 zijn gebruikt.

thematiek

De video's worden gedragen door host Laura, zij gaat in gesprek met verschillende collectie-specialisten van de Hortus. In de eerste vier video's wordt gekeken naar planten in de woestijn. Thema's die onder andere worden besproken zijn; hoe overleven planten droogte, convergente evolutie en biogeografie. In de tropen wordt gekeken naar de overlevers van de strijd om licht en hun bijzondere technie-

ken, zoals epifyten. De afleveringen over de Kaap gaan dieper in op de unieke soortenrijkdom in de regio en wat periodieke branden doen met de flora.

Kortom: een serie enorm leerzame video's die niet tot stand hadden kunnen komen zonder het uitgebreide en gedegen onderzoek van stagiair Ruben van de Poppe. We zijn hem erg dankbaar voor zijn mooie werk en we kunnen niet wachten om de 12 video's (gemaakt door videograaf Mike Helsloot) te laten zien aan het publiek. De reeks zal worden uitgezonden vanaf het voorjaar van 2024 en is te bekijken op YouTube en via verschillende andere online kanalen. •

“om te laten zien hoe ‘cool’, mooi en bijzonder planten zijn”

Als Vriend heb je ongetwijfeld de Adopteer een Plant campagne voorbij zien komen. De campagne is onderdeel van een meerjarig communicatieplan dat het publiek nauw betrokken houdt bij ontwikkelingen rondom het Klimatenkas-project. Het bouwproject is ambitieus, maar ook het communicatieplan eromheen zit vol met gedurfde en verbindende doelen.

adopteer een plant

Wie de Hortus goed kent, weet dat het team niet groot is. Voor eenzelfde campagne wordt vaak een marketingbureau ingezet. Een dergelijke uitgave is voor de Hortus echter niet mogelijk. In plaats daarvan werd er een klein campagneteam opgestart van vier personen. Zij gingen de uitdaging aan om het publiek te verbinden met de droom van de Hortus. Het vernieuwen van de Klimatenkas heeft een grote impact op de collectie. Want hoe gaan honderden planten uit logeren terwijl hun kas wordt gerenoveerd? De verbinding die Vrienden hebben met de collectie bleek de basis voor de campagne. Het adopteren van een plant betekent niet alleen steun voor het project, maar biedt ook een ludieke connectie met een specifieke plant.

Nu moest het campagneteam zelf aan de slag: teksten, beeld en vormgeving. Enkele trouwe Hortusvrienden wilden vrijwillig model staan. De campagne – met zijn speelse foto's – krijgt veel positieve reacties. Wat niet alleen zorgt voor verbinding, maar ook voor een waardevolle financiële bijdrage. Het project heeft een serieuze begroting, er gaat immers ook veel moois gebeuren – en daarvoor is elke vorm van steun van onschatbare waarde. Eind februari van 2024 begon het dan echt: de kas ging dicht en vele planten zullen tijdelijk een ander onderdak krijgen. Een prachtig moment voor een nieuw hoofdstuk in de campagne: help onze planten verhuizen!

“hoe gaan honderden planten uit logeren terwijl hun kas wordt gerenoveerd?”

Laten we niet vergeten de creatieve geesten achter deze succesvolle campagne in het zonnetje te zetten. Willeke te Flierhaar, de marketing- en communicatiemedewerker van de Hortus; Noortje Boer, freelance vormgever en campagne-strateeg; Caecilia Rasch, social media specialist en fotograaf; en Barbara van Amelsfort, het Hoofd Team Publiek van de Hortus. Voor het concept van de Adopteer een Plant campagne mochten we ook dankbaar gebruikmaken van het creatieve brein van Kiona de Vries van Calamity Jane. •

→ Bekijk de campagne pagina via:
vanmorgen.dehortus.nl/adopteer-een-plant/

Campagne beeld 'Adopteer een plant'

projecten

© nieuwe Kimmankas

Van 21 september 2023 t/m 25 januari 2024 gaf de Hortus ruimte aan 12 jongeren in het kader van het nationaal Groen Traineeship. Iedere woensdag stond het Kaslokaal in het teken van natuur-educatie, verdieping in de tuin en het ontwikkelen van creatieve producten. Maar ook: samen open gesprekken voeren over klimaatverandering, morele dilemma's én wat het betekent om jong te zijn in deze tijd. Een bijzondere ervaring die de Hortus ontzettend veel heeft gebracht.

groen traineeship

in de hortus

wat is het groen traineeship?

Kort samengevat is het Groen Traineeship een landelijk stageprogramma voor jongeren die vrijwillig meewerken aan duurzame projecten. Zij doen dat omdat ze hun cv willen vergroenen, zich willen oriënteren na of tijdens hun studie, of omdat ze gewoon iets nieuws willen leren. Veel jongeren willen graag 'iets' doen voor een groenere of duurzame wereld, maar weten niet goed hoe. Groene organisaties – en zo ook de Hortus – staan juist te springen om deze doelgroep te betrekken. Dat is waar het Groen Traineeship om de hoek komt kijken. Het Traineeship is overigens een samenwerking tussen verschillende natuur- en milieuorganisaties in Nederland, met als kernpartners

IVN Natuureducatie, LandschappenNL, SoortenNL, Natuurmonumenten, NIVON/NIVON JONG en VBNE (Vereniging van Bos- en Natuureigenaren).

voor de hortus van morgen

In 2022 deed de Hortus voor het eerst mee. De kersverse Trainees stortten zich vol enthousiasme en creativiteit op verschillende opdrachten en thema's. Het overkoepelende thema was 'de Hortus van Morgen': een Traineeship gericht op de straks geheel vernieuwde en verduurzaamde kas. De jongeren gingen aan de slag met het verhaal en de boodschap van de nieuwe kas en de thema's klimaat, biodiversiteit en duurzaamheid. Ze kregen

trainingen van experts op het gebied van storytelling en wetenschapscommunicatie en kennissessies over biologiethema's zoals co-evolutie, concurrentie in het plantenrijk en klimaatwerking op aarde. Eind januari van 2023 hield de groep hun productpresentaties voor de Hortus-medewerkers. Een jongerenspeurtocht, een plantenkwartet, een audiotour, een kinderboek en animaties: de ideeën en producten overtroffen al onze verwachtingen.

“de ideeën
en
producten
overtroffen
al onze
verwachtingen”

van jongeren, voor jongeren

In het Groen Traineeship van '23-'24 gingen drie verschillende opdrachtgroepen aan de slag met drie heel verschillende media: TikTok, een podcast én een speurtocht door de tuin. Opnieuw kregen ze de benodigde theorie aangereikt van de projectbegeleiders, in de vorm van rondleidingen, presentaties, kennisses-

sies en excursies. Marnel Scherrenberg gaf handige tips voor het maken van (korte) educatieve filmpjes, boswachter Amy van Staatsbosbeheer gaf een presentatie over haar werk en haar ervaring met (wetenschaps)communicatie en we brachten opnieuw een bezoek aan Naturalis, alwaar de Trainees ook verdiepende opdrachten maakten. Er was ook een 'meet the Trainees' dag, waarbij drie oud-Trainees van '22-'23 kwamen vertellen over hun ervaringen en vragen van de nieuwe Trainees konden beantwoorden.

Het Groen Traineeship 2023 stond in het teken van 'Plantenverhalen in de Hortus': hoe maak je (planten)biologie leuk voor het (jonge) publiek? Wat ga je vertellen en op welke manier? De werkgroepjes maakten voor de Hortus bruikklare producten in hun geheel eigen stijl: alles ván jongeren, vóór jongeren. Voor de Hortus is het van onschatbare waarde om zulke creatieve, leerzame en vooral eigenwijze producten gepresenteerd te zien worden. Het is bijzonder om zo lang met jongeren te kunnen werken aan zulke belangrijke thema's: het draagt bij aan de meerstemmigheid in het vertalen van onze missie. Het geeft extra slagkracht en een frisse blik op planteneducatie en -communicatie. •

Aangezien eind 2022 het Definitief Ontwerp van de Klimatenkas was opgeleverd en tot doorgang van het project was besloten, wisten we in 2023 zeker dat de vernieuwde kas er echt ging komen. Een geheel duurzame kas waarin je ruikt, ziet, voelt wat biodiversiteit is. Een kas die bezoekers leert over klimaat en biodiversiteit, zodat je beseft wat het effect is op plantenbiodiversiteit als het klimaat verandert, en wat dat betekent voor het leven op aarde.

terugblik klimatenkas

En dus gingen we in 2023 met gezwinde spoed door met alles wat er nodig is, om deze vernieuwing voor elkaar te krijgen. In het voorjaar werd de omgevingsvergunning bij de gemeente Amsterdam aangevraagd. Wij organiseerden een informatiebijeenkomst voor omwonenden van de Hortus, waarin we toelichting op de verbouwing en de plannen hebben gegeven. Tijdens het vergunningetraject hebben we met de welstandscommissie gekeken naar het ontwerp, en is een aantal aanpassingen gemaakt om de herkenbaarheid met het huidige uiterlijk van de kas te behouden.

Terwijl wij hier mee bezig waren overleed, heel verdrietig, architect Rein Jansma. Samen met Moshé Zwarts was hij de oprichter

van het architectenbureau ZJA (Zwart en Jansma Architecten). Zij waren in 1993 samen verantwoordelijk voor het ontwerp van onze beeldbepalende Drieklimatenkas. Rein heeft vanaf 2019 enthousiast meegedacht over de verduurzaming van zijn eigen oorspronkelijke ontwerp. We zullen hem en zijn bevoegdheid missen, maar troosten ons met de gedachte dat zijn werk voortleeft in onze huidige en nieuwe Klimatenkas.

De omgevingsvergunning werd in juni verleend. Met de diverse bouwpartners en leveranciers zijn afspraken gemaakt over bestellingen en leveringen, en werd de verbouwing voorbereid. Ook de inrichting en de verhuizing van de planten werd voorbereid. In de zomer werden

tropische bomen gesnoeid en rondgestoken, zodat ze straks uitgegraven kunnen worden en de periode dat ze ergens anders verzorgd worden goed kunnen doorstaan, voor ze weer terugkeren in de nieuwe kas. Er zijn diverse kassen bezocht om te zien welke geschikt zijn voor die tijdelijke opslag. Er is contact geweest met botanische tuinen of ze planten van ons willen overnemen die niet terugkeren in de nieuwe kas. Onze tuinmedewerkers zijn op bezoek geweest in andere tuinen, om te inventariseren welk plantmateriaal zij voor ons hebben en om nog meer kennis op te doen over het onderhouden en opkweken van tropische en Kaapse planten.

Planten zijn natuurlijk waar het om draait in een botanische tuin, maar ook de rest van de inrichting is van groot belang met de educatieve doelstelling die we onszelf hebben gesteld. In de nieuwe kas leggen we het verband tussen klimaat en biodiversiteit uit, aan de hand van drie verschillende klimaten, maar laten we ook het overkoepelende verhaal zien. We willen dat zo toegankelijk mogelijk doen, dus zijn er gesprekken gevoerd met onder andere Accessibility en Onbepakt genieten.

Er is in 2023 weer veel tijd gestoken in de onmisbare fondsenwerving. Het project kent een begroting van 8.5 miljoen euro, dus het moge duidelijk zijn dat dit zonder externe financiering niet gerealiseerd kan worden. Twee anonieme (familie)fondsen deden een bijdrage, Brook Foundation, het Hugo de Vriesfonds en de gemeente Amsterdam gaven aanvullende bijdragen naar aanleiding van de gestegen bouwkosten en Provincie Noord Holland, het Cultuurfonds, Triodos Foundation, Gravin van Bylandt Stichting en Fonds 1999 droegen bij. Daarnaast sponsorden verscheidene bouwpartners het project. Hier zijn we uiteraard zeer dankbaar voor.

Ook particulieren bleven vol gul geven. In april lanceerden we de campagne 'Adopteer een plant', waar men symbolisch een plant adopteert en daarmee bijdraagt aan de vernieuwing van de Klimatenkas. Er werden meer dan 900 plantenmaatjes geadopteerd.

We zijn nog steeds volop bezig met de fondsenwerving en verwachten dat ook in 2024 nog te zijn, aangezien we nog bijna 1 miljoen moeten zien te werven. •

Hoe kunnen stedelijke groene grootwatergebruikers (zoals de Hortus, ARTIS en openbaar groen zoals parken) duurzaam putten uit natuurlijke en kwalitatief geborgde (regen)waterbronnen en tegelijkertijd een oplossing bieden voor watertekort en -overlast in stedelijke gebieden? Over die vragen buigen de TU Delft, Amsterdam Institute, ARTIS en Waternet zich. Zij werken samen aan een onderzoek en aan de vormgeving van de waterhuishouding van onder andere de Hortus.

waterproject tu delft

regenwater

Wetenschappers van de TU Delft nemen mogelijkheden voor regenwateropslag in- en rond de Hortus onder de loep. Er wordt gekeken naar de huidige opslag van de Hortus en naar welke kwaliteit en hoeveel water de Hortus nodig heeft. Twee keer per jaar komt een grote groep afgevaardigden samen en tussendoor is er regelmatig contact over de voortgang van het project en nieuwe bevindingen.

drinkwater en overlast

De grote uitdaging in dit project is de inzet van regenwater in het stedelijk waterbeheer om de overlast van extreme neerslag te verminderen en tegelijkertijd een alternatief te bieden voor drinkwater in een stedelijke omgeving, waar de vraag naar drinkwater stijgt door o.a. de groei van de stad. Botanische tuinen en die-rentuinen bieden hiervoor mogelijkheden.

opslag

Op dit moment zijn er twee teams: het eerste houdt zich inhoudelijk bezig met hoe lang je water kunt gebruiken en welke maatregelen er moeten worden genomen m.b.t. bijvoorbeeld legionella. Het tweede team kijkt naar de vormgeving van opslag en mogelijke locaties. Ze richten zich daarbij op opslag voor de kassen (binnen de tuin), bijv. onder een nieuw te bouwen emballagehok (waarschijnlijk in 2025). En ook de opslag in drogere tijden voor of buiten de tuin: denk aan de Overtuin waar de kweekkassen staan, of het Wertheimpark.

In september van 2024 zal het project worden afgerond. Wanneer de uitvoering daadwerkelijk plaatsvindt, hangt af van hoe snel de fondsenwerving voor dit project zal gaan. Concrete uitvoering zal naar verwachting starten na 2025.

Een tuin vol planten, bloemen en bomen betekent een tuin vol vliegende, kruipende en glibberende diertjes. Welke insecten leven er in de Hortus? Dat wordt onderzocht met behulp van een insectencamera.

van dansmug tot springstaart

Misschien heb je vorig jaar een glanzend groen apparaat achter de Klimatenkas zien staan. Dit is de DIOPSIS insectencamera: een digitale camera met software die speciaal voor DIOPSIS ontworpen en gebouwd is. DIOPSIS is een tijdelijk samenwerkingsverband van experts op het gebied van insectenmonitoring, digitale beeldherkenning en data-analyse. Deelnemers zijn experts van Naturalis, EIS Kenniscentrum Insecten, Radboud Universiteit Nijmegen en Faunabit BV.

+ Fun fact: DIOPSIS is een afkorting voor 'Digital Identification Of Photographically Sampled Insect Species', maar het is óók de wetenschappelijke naam van een geslacht van steeloogvliegen. Een passende mascotte, want deze vlieg met ogen op steeltjes kijkt net als dit team van experts onderzoekend de wereld in.

lievelingskleur

Het gele scherm dat is bevestigd aan de camera trekt insecten aan (wit, geel en blauw zijn voorkeurskleuren, hoewel ze verschillen van soort tot soort). Om te voorkomen dat insecten op de achterkant van het scherm gaan zitten, is die dofgroen. Ze worden dag en nacht gefotografeerd door een bewegingssensor.

monitoring

Recente studies hebben een sterke achteruitgang van de insectenpopulatie wereldwijd geconstateerd. Dat is in lijn met de algehele achteruitgang van biodiversiteit over de hele wereld. Zorgwekkend, dus. Het is daarom belangrijk die tendensen in kaart te brengen en daar werkt de Hortus graag aan mee. Het monitoren van de biodiversiteit en biomassa van insecten wordt traditioneel gedaan door het gebruik van bijvoorbeeld potvallen, bodemvallen of

netten. Dit soort methoden leveren waardevolle data en inzichten in de insectenstand op, maar ze zijn ook tijdrovend en meestal schadelijk voor de gevangen soorten. Innovatieve technologieën zoals camera's en geluidsrecorders maken het mogelijk om insecten te monitoren op een efficiënte en non-invasieve manier.

belang van data

Er worden dus een boel insectenkiekjes gemaakt in de tuin. Maar wat is precies het belang van de camera's? De verzamelde data kan vragen beantwoorden zoals; wat is de trend van de insectenstand, wat is de trend per landschapstype? En heel belangrijk: welk beheer of ingreep heeft een positief effect op de insectenstand?

Ieder jaar worden de resultaten van de camera ook met de Hortus gedeeld. Aan kop gaan verschillende soorten vliegen, vlinders en wespen. De absolute winnaar? Dat is de dansmuggenfamilie (*Chironomidae*). Deze familie komt over de hele wereld voor, zelfs op Antarctica. •

→ Wil je meer weten over DIOPSIS en de insectencamera? Kijk dan op diopsis.eu.

Dit artikel kwam tot stand met input van Chantal Huijbers (Naturalis).

personeel

Het is voor de Hortus uiteraard meer dan belangrijk dat de belangen van het personeel worden behartigd en dat alle medewerkers zich veilig en gemotiveerd voelen. Het bestaan van de pvt waarborgt de werknemersbelangen en zal zich blijven inzetten voor werkoverleggen, arbeidsomstandigheden, diversiteit, beloning en andere cruciale zaken.

personeels- vertegenwoordiging

onderzoek

In 2023 heeft de organisatie van de Hortus nieuwe stappen gezet op het gebied van personeelszaken. In het voorjaar van 2023 werd voor het allereerst een medewerkerstevredenheidsonderzoek geïnitieerd vanuit de pvt (personeelsvertegenwoordiging) en de directie. In dit uitgebreide onderzoek werd de ervaring getoetst ten aanzien van uiteenlopende thema's zoals werkdruk, motivatie, leidinggeven, veiligheid en informatievoorziening. Het onderzoek werd uitgevoerd onder alle betaalde en vrijwillige medewerkers.

voorwaarden

Binnen de Hortus wordt gewerkt met 2 cao's: de horeca-cao en de kantoororganisatie volgt de cao Welzijn. Het afgelopen jaar zijn belangrijke slagen gemaakt in een betere vaststelling, kadering en harmonisering van de geldende arbeidsvoorwaarden voor de Hortus. Ook is er gewerkt aan een duidelijkere en beter omlijnde posities van de vertrouwenspersonen (intern en extern) voor de organisatie.

aandacht

Vanuit de pvt is er voortdurend aandacht voor de financiële situatie en het aankomende Klimatenkasproject, waarin werkdruk eveneens een rol speelt. Beiden grote onderwerpen met hun eigen uitdagingen en rollen voor de pvt.

Pvt overleggen

Pvt overleggen
met directeur-bestuurder

Pvt-leden

Afdelingen
vertegenwoordigd in de pvt

Wissel van pvt-leden

In 2023 is een belangrijke slag gemaakt met de actualisatie van de geldende arbeidsvoorwaarden bij de Hortus.

ontwikkelingen personeelszaken

Belangrijk was daarbij het oplossen van al wat langer bestaande problemen, namelijk onduidelijkheid over de te volgen CAO's en de rechten die hieraan ontleend kunnen worden door medewerkers. En ook: ongewenste verschillen in arbeidsvoorwaarden tussen verschillende groepen personeel.

Allereerst is de status van de CAO's onderzocht. Vragen die daarbij aan de orde kwamen waren:

- Voor het grootste gedeelte van het personeel volgen wij de cao Sociaal Werk. Niet alles daarvan is toepasselijk voor een organisatie als de Hortus, die geen zorg-organisatie is. Hoe bepalen we wat wel en niet van toepassing is voor de Hortus?
- Zijn we verplicht de horeca CAO toe te passen?
- Is het interessant om een eigen bedrijfs-CAO te gaan ontwikkelen?

Al vrij snel werd duidelijk dat het maken van een eigen bedrijfs-CAO geen reële optie was. Daar zijn we te klein voor als organisatie.

Bovendien bleek dat wij inderdaad verplicht zijn om de Horeca CAO voor het horeca personeel toe te passen. Tevens bleek dat we de CAO Sociaal Werk konden volgen, zonder dat deze in volle omvang bindend is voor de Hortus. We hebben vervolgens wel afgesproken dat het voor medewerkers duidelijk moet zijn wat wel of niet geldt vanuit de CAO Sociaal Werk.

Uiteindelijk heeft dit geleid tot een nieuwe opzet voor het geldende arbeidsvoorwaardenpakket, waarbij duidelijk is waar rechten aan kunnen worden ontleend vanuit de CAO Sociaal Werk. Omdat de horeca CAO een minimum CAO is (en je dus in positieve zin hiervan mag afwijken) hebben we op een aantal gebieden de arbeidsvoorwaarden kunnen harmoniseren binnen de Hortus. Zo krijgt het voltallige Hortus-personeel sinds december 2023 een eindejaarsuitkering.

Het nieuwe arbeidsvoorwaardenpakket is in juni 2023 door de raad van toezicht goedgekeurd en vastgesteld. In 2024 wordt het nieuwe arbeidsvoorwaardenpakket gepubliceerd in het personeelshandboek. Alle arbeidsovereenkomsten zullen worden aangepast op de nieuwe situatie.

medewerkersonderzoek

In maart 2023 is voor de eerste keer een medewerkersonderzoek gehouden bij de Hortus. Over het algemeen waren de resultaten positief met een paar aandachtspunten. Er zijn inmiddels binnen de organisatie diverse acties uitgezet om verbeteringen te realiseren. Zo bleek er een gemis aan beleid op sommige vlakken, waardoor kaders niet

altijd even duidelijk waren. Ook bleek de samenwerking tussen de verschillende teams een aandachtspunt. Op operationeel niveau is hier inmiddels op ingespeeld door een gezamenlijke dagstart te organiseren. Ook de salariering binnen de horeca (vooral dan de oproepkrachten) werd aangegeven als knelpunt. Dit heeft er inmiddels toe geleid dat we met hogere startsalariissen binnen de horeca zijn gaan werken vanaf 1 januari 2024.

2024

Voor het komende jaar staat de ontwikkeling van een samenhangend HR beleid op het programma. •

De Stichting Hortus Botanicus Amsterdam kent een raad van toezichtmodel met een éénhoofdige bestuurder (directeur). De directeur/bestuurder is eindverantwoordelijk en wordt gecontroleerd en geadviseerd door de raad van toezicht. Deze raad houdt integraal toezicht op het beleid van de bestuurder en de algemene gang van zaken bij de Hortus.

de raad van toezicht

De raad van toezicht kwam in 2023 vijf maal plenair bijeen, en heeft een zelfevaluatie gehouden. Daarnaast hebben de individuele leden op meerdere momenten de directeur/bestuurder met raad en daad bijgestaan. De raad van toezicht bestaat uit 7 leden. In april 2023 trad Jeroen van Spijk af, die het bestuur van de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Hortus vertegenwoordigde in de rvt. Hij werd per 28 juni opgevolgd door Wiegert Dulfer, die Jeroen van Spijk ook was opgevolgd als voorzitter van het Vriendenbestuur. Wiegert Dulfer zit al geruime tijd in het Vriendenbestuur, en is in het dagelijks leven senior adviseur bij Rijkswaterstaat.

De andere leden van de raad van toezicht zijn voorzitter Roxane van Acker (directeur Bibliotheek Zuid Kennemerland), prof.dr. Eric Schranz (hoogleraar Biosystematiek aan de WUR), Milou Halbesma (directeur Museum Het Rembrandthuis), Saskia Egas Reparaz (CEO bij HEMA), Jeroen Davidson (voorzitter raad van bestuur van EY Nederland) en Laura Vissenberg (campagneleider GroenLinks/PvdA). Jeroen Davidson heeft binnen de raad van toezicht van de Hortus het aandachtsgebied financiën onder zijn beheer en in die hoedanigheid in 2023 een aantal keren overlegd met de directeur en hoofd financiën/controller van de Hortus.

De raad van toezicht houdt integraal toezicht op het beleid van de bestuurder en de algemene gang van zaken bij de Hortus. Daarnaast is de raad adviseur, klankbord en sparringpartner voor de directie en het management team van de Hortus.

“de zorgvuldige voorbereiding geeft alle vertrouwen”

In 2023 heeft de raad van toezicht de ontwikkelingen rond het project voor de Vernieuwing van de Klimatenkas van dichtbij gevolgd aan de hand van een voortgangs- en risicorapportage die elke vergadering is besproken. Daarnaast is opnieuw een aparte vergadering volledig aan dit project gewijd.

Roxane van Acker, voorzitter van de raad van toezicht, kijkt terug op een vruchtbaar jaar. “Er zijn opnieuw mooie concrete stappen gezet om de duurzame vernieuwing van de Klimatenkas te realiseren. De zorgvuldige voorbereiding geeft alle vertrouwen dat dit project tot een mooi resultaat zal leiden. En ondertussen heeft de Hortus weer een prachtig, bloeiend jaar achter de rug.”

Raad van toezicht	Datum van aantreden
Eric Schranz	23-05- 2018
Jeroen van Spijk	23-05- 2018
Saskia Egas Reparaz	01-01-2020
Jeroen Davidson	01-01-2021
Milou Halbesma	01-12-2021
Roxane van Acker	01-01-2022
Laura Vissenberg	01-01-2022
Wiegert Dulfer	28-06-2023

Een lid van de raad van toezicht is benoemd voor een periode - welke maximaal vier jaar kan zijn - als vastgesteld bij zijn benoeming en is slechts één keer herbenoembaar.

pecunia

Voorjaarsheide - *Erica Herbacea*

In 2023 trokken we meer bezoekers dan ooit tevoren. Toch was het ook een jaar met meerdere verrassingen, zowel positief als negatief. Hoe dan ook komt het eindtotaal van 239.398 bezoekers als een nieuw record in de boeken.

bezoekers

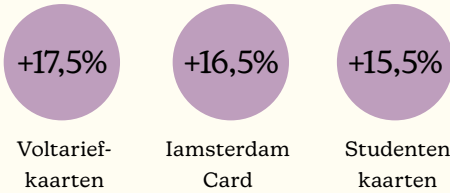
In het voorgaande jaar, 2022, waren we al blij verrast met de vele bezoekers die ons, na twee coronajaren, weer wisten te vinden. De stijgende aantallen Nederlandse bezoekers bevestigden dat steeds meer mensen een hortusbezoek konden waarderen. Ook in het voorjaar van 2023 zette deze lijn zich voort. In het eerste en tweede kwartaal overstegen de cijfers die van 2022 en zelfs van 2019. In de zomer kwam daar echter een onverwachtse kentering. De stijgende bezoekerscijfers leken te stagneren. Ze bleven achter op de, inmiddels hoopvolle, begroting en zakten in augustus zelfs onder de cijfers van 2022. En deze tendens zette zich in de rest van de maanden voort; de cijfers bleven iedere maand achter op die van 2022.

Een eenduidige verklaring is er helaas niet. Het weer lijkt een grote rol te spelen; iedereen ervaart de tweede helft van 2023 als een erg slechte weerperiode met veel lange regendagen. Er was geen sprake van een mooie nazomer of zonnige herfstperiode.

Uit de gegevens van Amsterdam&partners blijkt dat er de bezoekerscijfers van buitenlandse toeristen gestegen zijn (12% meer overnachtingen), maar dat de bezoeken aan culturele instellingen in totaal een daling van 21% tonen (t.o.v. 2019). Er lijken dus meer toeristen te komen, maar zij vertonen minder cultuurbezoek.

bezoekers de hortus

t.o.v. 2022

De algehele bezoekerslijn, het ritme van aantallen, ligt bij de Hortus gelijk met andere museale instellingen: de grootste piek is in het voorjaar van april en mei. Na een kleine dip volgt er een midzomerpiek in juli waarna bezoekerscijfers weer dalen. Instellingen die zich ook richten op kinderen/families en dus schoolvakanties tonen ook een piek in oktober.

onderwijs

Uiteraard werd de Hortus in 2023 weer bijna dagelijks bezocht door schoolklassen van het basisonderwijs om hier een biologielees te volgen. In totaal kwamen 168 klassen, waarbij dit jaar een opvallende stijging in kleuterklassen: er kwamen 81 klassen uit de onderbouw voor natuureducatie in de Hortus. Uit het voortgezet onderwijs ontvingen we 71 klassen, waarvan meer dan de helft (52 klassen) een lesprogramma volgde en de rest een eigen programma deed met de hortuscollectie als onderwerp.

Een beduidend minder hectisch jaar dan 2022, maar niettemin gezellige drukte voor Zaalverhuur. De zomer in de Hortus beleefde een mooi en geslaagd trouwseizoen.

zaalverhuur

Maar liefst 50 mensen werden voor het leven verbonden (in de schitterende Palmenkas!). Van heinde en verre kwamen ze, de 25 koppels: de VS, Canada, Verenigd Koninkrijk, Nieuw Zeeland, China, Indonesië, Vietnam, Brazilië, Oekraïne, Roemenië, Zweden, Frankrijk, Duitsland en Nederland.

vergaderingen

Vaste gasten Gemeente Amsterdam en de UvA hebben weer dankbaar gebruik mogen maken van de Laranjazaal. Er is een aantal nieuwe klanten bijgekomen die vaker terugkeren, omdat ze het als een zeer prettige vergaderplek ervaren.

fotoshoots

In 2023 was de Klimatenkas nog 'gewoon' geopend en waren er veel bruidsshoots in de fotogenieke omgeving van de kas. Daarnaast waren er commerciële shoots, met name voor duurzame merken en fashion shoots.

diners

De wintermaanden waren populair voor sfeervolle kerstdiners. In de rest van het jaar waren er verschillende andere feestelijke privé diners voor uiteenlopende gelegenheden (verjaardagen, oraties, jubilea). Er waren ook meerdere zakelijke diners: opvallend is dat vooral groene bedrijven de Hortus nu weten te vinden - wat ons betreft een mooie trend.

In 2023 bedroeg het totale aantal Zaalverhuur klanten 5567 mensen. Zoals gezegd: een mooi jaar met veel vergaderingen, diners, taart en toasts. •

Bruidspaar in Klimatenkas

Bijna 240.000 bezoekers kwamen in 2023 naar de Hortus. Dat is 8% meer dan was begroot en 13% meer dan in 2022. Ook ten opzichte van 2019, het laatste “normale” jaar vóór de coronapandemie, hadden we in 2023 5% meer bezoekers.

financiële terugblik

Vooraf de eerste 7 maanden van 2023 waren zeer goed qua bezoekers. Vanaf augustus zien we een terugval in het aantal bezoekers, zowel ten opzichte van begroot als ten opzichte van 2022. Waarschijnlijk speelt het weer hierin een belangrijke rol, want vanaf augustus 2023 was het vaak nat. Door het hogere aantal bezoekers, hadden we meer publieksinkomsten dan begroot. We hadden echter ook flink hogere personeelskosten, waardoor 2023 is afgesloten met een verlies.

De publieksinkomsten bestaan uit de omzetten van de entree, de horeca, de winkel en zaalverhuur. Entree, horeca en winkel hadden, door het veel hogere aantal bezoekers, hogere omzetten dan begroot. De omzet van zaalverhuur was conform begroting, maar wel lager dan in 2022. Dat komt doordat we de voorwaarden voor het houden van feesten in de Hortus hebben gewijzigd, waardoor minder mogelijk was.

De personeelskosten zijn flink hoger dan begroot en dan in 2022. De personeelskosten zijn hoger doordat meer medewerkers zijn ingehuurd, door een salarisverhoging in een van de CAO's per 1 juli van 7%, door het toekennen van een, niet begrote, eindejaarsuitkering aan het horecapersoneel, door meer kosten voor opleiding en begeleiding en door afvloeiingskosten.

Bij huisvesting hebben we meer kosten gemaakt voor onderhoud en voor de Klimatenkas. De energiekosten waren echter veel lager dan begroot, waardoor de huisvestingskosten per saldo lager zijn dan begroot. Bij de overige kosten waren er meer kosten voor de tuin, hogere bankkosten en hogere advieskosten. Verder hadden we veel hogere rentebaten dan begroot en dan in 2022.

	Realisatie 2023	Begroting 2023	Realisatie 2022
Aantal bezoekers	239.398	221.104	212.465
Opbrengsten			
Publieksinkomsten	2.982.378	2.866.102	2.643.879
Exploitatiebijdragen Vrienden	181.325	183.303	192.286
Subsidies & fondsen	535.462	519.966	676.986
Overige inkomsten	192.344	154.536	169.399
Totaal opbrengsten*	3.891.509	3.723.907	3.682.550
Bedrijfskosten			
Personeelskosten	2.815.538	2.427.187	2.196.297
Huisvestingskosten	644.359	681.143	558.689
Afschrijvingen	106.942	115.967	103.824
Overige bedrijfskosten	528.404	499.610	530.634
Totaal bedrijfskosten	4.095.243	3.723.907	3.389.444
Bedrijfsresultaat	-203.734	0	293.106

* Opbrengsten minus inkoopwaarde

De Vriendenvereniging is sinds haar oprichting in 1986 actief betrokken bij de Hortus. De Vereniging streeft in goede samenwerking met de Stichting naar een optimale exploitatie met behoud van de collectie en is nauw betrokken bij de plannen voor de renovatie van de Klimatenkas.

vrienden vereniging

De samenwerking tussen Vereniging en Stichting is beschreven in een overeenkomst die telkens voor 5 jaar wordt overeengekomen. De vorige overeenkomst liep eind 2023 af en de overeenkomst 2024 - 2028 is inmiddels getekend.

De voorzitter van de Vereniging heeft een kwaliteitszetel in de raad van toezicht van de Stichting. Hiermee wordt de nauwe band tussen beiden organisaties onderstreept.

Het aantal leden van de Vereniging is in het verslagjaar iets teruggelopen. Desondanks is de Vereniging een van de grootste vriendenverenigingen in Nederland. De Vereniging wordt ondersteund door Monique Segenhout: zij voert de administratie van het Vriendenbestand. Daarnaast beantwoordt zij vele vragen die door vrienden worden gesteld.

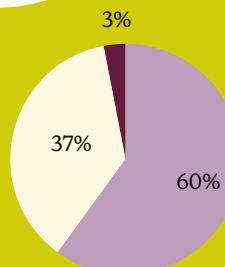
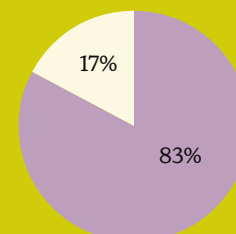
Wederom heeft de Vereniging een extra bijdrage gegeven ten behoeve van de renovatie van Klimatenkas. Wij zijn verheugd dat deze renovatie in februari 2024 van start zal gaan.

In het verslagjaar werden wij verrast door de mededeling dat de Vereniging mede-erfgenaam is geworden van een woonboot, gelegen in Amsterdam. Daarnaast werd een legaat uit een andere erfenis verkregen.

Het bestuur bestaat uit 7 personen. Wiegert Dulfer werd, door het aftreden van Jeroen van Spijk die na 8 jaar afscheid nam, door de ALV tot voorzitter benoemd. In deze vergadering werd Sebastiaan van Triest voorgedragen als en verkozen tot bestuurslid. Het bestuur benoemde Marco van de Koppel tot vicevoorzitter. Er zijn twee nieuwe leden van de Kascommissie benoemd. Het bestuur kwam in dit verslagjaar 5 keer bijeen. •

voor de leden zijn in 2023
de volgende activiteiten georganiseerd:

- 17 feb. Teken voor de wetenschap in de 19e eeuw
Door Esmee Winkel en Norbert Peeters
- 14 apr. Lezing: The Miracle Garden en andere projecten
Door Elspeth Diederix
- 19 apr. Jaarlijkse ALV met een lezing over: de Meyer Citroen
Door Arend Wakker
- 12 mei Dag excursie:
Plantentuin Meisse in Brussel
- 1 nov. Lezing: George Rumphius en zijn Kruidboek
Door Louise Fresco
- 17 nov. Workshop: Botanisch tekenen
Door Esmee Winkel

Amsterdam
Overig

Vrouw
Man
NN/X

